

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

КУРИШКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК [336:005.584.1](477)(043.3)

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор *Леонов Сергій Вячеславович*, ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, завідувач кафедри фінансів.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор *Грушко Віктор Іванович*, Університет економіки і права “Крок”, завідувач кафедри фінансів та банківського бізнесу;

кандидат економічних наук *Синюгіна Наталія Вікторівна*, Харківський національний економічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, доцент кафедри контролю і аудиту.

Захист дисертації відбудеться “____” березня 2013 р. о 13:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “____” лютого 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах інтернаціоналізації світової економіки та лібералізації руху капіталу зростають ризики неконтрольованого транскордонного переміщення грошових коштів, що збільшує обсяги операцій з легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (ЛДОЗШ), які на сьогодні в цілому складають майже 5 % світового ВВП, а в Україні – близько 7 % національного ВВП. Для забезпечення декриміналізації та детінізації економічних відносин, протидії нелегальному відтоку капіталу за кордон, збільшення інформаційної прозорості руху фінансових потоків в кожній країні формується національна система фінансового моніторингу (НСФМ). На відміну від розвинутих країн світу, де НСФМ були створені ще з 1980–90-х рр., українська НСФМ почала формуватися лише в 2002 р. як відповідь на внесення Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) України до переліку країн з низьким рівнем протидії ЛДОЗШ. За оцінками міжнародних експертів, обсяг тіншового сектора економіки України в 2012 р. складав до 55–60 % національного ВВП, тоді як лише 0,17 % повідомлень про підозрілі фінансові операції мали адміністративні наслідки. Обсяг ресурсів, задіяних у процесах ЛДОЗШ, за 2007–2012 рр. зріс майже в 2 рази. Це свідчить про те, що на сьогодні не вирішеними остаточно залишаються ряд питань законодавчого, кадрового, фінансового та методичного забезпечення контролю за рухом грошових коштів, що мають сумнівний характер.

Фундаментальні основи функціонування НСФМ закладено у наукових працях таких зарубіжних дослідників, як: Б. Аамо, Дж. Біккер, Б. Боніе, Л. Гроот, Е. Джеймс, Дж. Джонсон, М. Катенберг, Е. Клейтон, С. А. Потьомкін, Дж. Рінгут, Б. Унгер, Дж. Уолкер, Дж. Ферверда, Г. Хінерк, Х. Чанг, Ю. Чіханчін та інші. Досліджуваної проблематики також торкалися такі вітчизняні науковці, як: О. І. Барановський, О. М. Бережний, С. А. Буткевич, В. І. Грушко, С. О. Дмитров, І. І. Д'яконова, А. В. Єжов, С. В. Коваленко, О. Є. Користін, О. В. Кузьменко, С. В. Леонов, Т. А. Медвідь, Н. В. Синюгіна та інші.

Незважаючи на значний рівень наукової розробленості досліджуваної проблематики, поза увагою вчених залишається цілий ряд актуальних теоретичних та прикладних питань. Зокрема, це стосується впорядкування категоріально-понятійного апарату оцінювання ризику використання країни або окремих фінансових установ в процесах ЛДОЗШ, ділової репутації ініціатора фінансових операцій, удосконалення архітекtonіки та принципів функціонування НСФМ України, що підтверджує актуальність та практичну значимість теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний з науковими темами Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Зокрема, в межах науково-дослідної теми “Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку” (державний

реєстраційний номер 0107U0123113) автором розроблено економетричну модель оцінювання ризику використання страхової компанії її клієнтами з метою ЛДОЗШ; теми “Конкурентоспроможність національної економіки в умовах євроінтеграції” (номер державної реєстрації 0111U009459) – пропозиції щодо оцінювання ризику використання країни в процесах ЛДОЗШ; теми “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер державної реєстрації 0109U006782) – критеріальну базу оцінювання ризику використання фінансових посередників в процесах ЛДОЗШ; теми “Адміністративно-правове регулювання фінансової та банківської діяльності в Україні” (номер державної реєстрації 0112U001326) – пропозиції щодо реформування НСФМ України в напрямку переходу від змішаної до правоохоронної моделі.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток науково-методичних засад та організаційного механізму реформування НСФМ України для зменшення ризиків використання країни, фінансових установ та їх клієнтів в процесах ЛДОЗШ.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких наукових задач:

- розвинути підходи до розуміння змісту фінансового моніторингу (ФМ);
- розробити пропозиції щодо використання в Україні світового досвіду в сфері запобігання та протидії ЛДОЗШ;
- дослідити концептуальні основи формування НСФМ, розвинути критерії типізації моделей її побудови, що застосовуються в різних країнах світу;
- оцінити ефективність функціонування НСФМ України;
- виявити специфіку відносин між суб'єктами НСФМ України на різних рівнях, розробити пропозиції щодо підвищення рівня координації їх діяльності;
- удосконалити наукові засади оцінювання ризику використання країни в процесах ЛДОЗШ, здійснити розрахунки для основних торгових партнерів України;
- удосконалити модель оцінювання ділової репутації ініціатора фінансових операцій у контексті ризику його участі у процесах ЛДОЗШ;
- розробити економетричну модель оцінювання ризику використання страхової компанії її клієнтами у процесах ЛДОЗШ.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між наднаціональними профільними організаціями, суб'єктами державного та первинного ФМ, ініціаторами фінансових операцій та отримувачами коштів у процесах запобігання та протидії ЛДОЗШ.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення реформування НСФМ в Україні.

Методи дослідження. Методологічною базою наукового дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, державного регулювання економіки, ризикології. В процесі дослідження використовувалися наступні методи: логічне узагальнення (при узагальненні та розвитку категоріального апарату); системно-структурний аналіз і метод експертних оцінок (при обґрунтуванні базових положень побудови НСФМ і напрямків її реформування

в Україні); порівняльний аналіз (при узагальненні світового та вітчизняного досвіду функціонування НСФМ, розробці критеріїв типізації моделей НСФМ); факторний аналіз (при розробці пропозицій щодо оцінювання ризику використання країни та фінансових установ в процесах ЛДОЗШ); економіко-математичне моделювання (при розробці критеріїв оцінювання ділової репутації ініціаторів фінансових операцій та економетричної моделі оцінювання ризику участі страхувальника в процесах ЛДОЗШ через страхову компанію) тощо.

Інформаційну основу дослідження склали: нормативно-правова база у сфері ФМ; аналітичні огляди та звітні дані профільних регуляторів, до компетенції яких входить регулювання руху грошових та інформаційних потоків в межах НСФМ, міжнародних організацій (Міжнародного валютного фонду, Світового банку, FATF, Спеціального комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Moneyval), підрозділів фінансових розвідок (ПФР) різних країн світу, в тому числі Державної служби ФМ України (ДСФМУ); статистичні дані Державної служби статистики України та відповідних служб інших держав; наукові публікації вітчизняних і закордонних вчених, які присвячені проблемі запобігання та протидії ЛДОЗШ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні існуючих та обґрунтуванні ряду нових підходів до науково-методичного та організаційного забезпечення реформування НСФМ України для зменшення ризиків використання країни, фінансових установ та їх клієнтів у процесах ЛДОЗШ.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є наступні:

вперше:

- розроблено економетричну модель оцінювання ризику використання страхової компанії її клієнтами з метою ЛДОЗШ, що базується на поєднанні регресійного аналізу та скорингових оцінок кількісних і якісних індикаторів ризику страхувальника та дозволяє виокремлювати підозрілого страхувальника за критеріями: ділова репутація, відповідність параметрів страхової угоди профілю та масштабам його діяльності, часовий лаг між укладанням угоди та виплатою відшкодування по ній;

удосконалено:

- наукові засади реформування НСФМ України шляхом розробки пропозицій щодо підвищення рівня координації її суб'єктів, а також суттєвого коригування функцій, повноважень ДСФМУ та перегляду її місця в системі взаємовідносин з іншими суб'єктами. Це дозволило обґрунтувати необхідність та механізм переходу від змішаної до правоохоронної моделі функціонування НСФМ України;
- науково-методичний підхід до оцінювання ризику використання країни у процесах ЛДОЗШ, який, на відміну від існуючих, враховує рівень загального податкового навантаження та інвестиційної активності в країні,

що дозволило сформувати перелік країн, використання яких резидентами України, як бази для здійснення незаконних операцій, є найбільш ймовірним;

- науково-методичний підхід до комплексного оцінювання ділової репутації ініціатора фінансових операцій у контексті ризику його участі у ЛДОЗШ з урахуванням характеру його діяльності, наявності фактів порушень у податковій сфері та сфері ЛДОЗШ, застосування процедур обов'язкового та внутрішнього ФМ; репутації засновників, основних контрагентів та обслуговуючих фінансових установ, характеру зв'язків з офшорними зонами та інсайдерами фінансових установ. Це дозволило формалізувати межі ідентифікації трьох рівнів ділової репутації, диференціювати періодичність її переоцінювання та глибину перевірок діяльності ініціаторів фінансових операцій;
 - набули подальшого розвитку:*
- економічний зміст понять:
 - “фінансовий моніторинг” – як системи суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків між наднаціональними профільними організаціями, ПФР, суб'єктами державного та первинного ФМ, ініціаторами фінансових операцій та отримувачами коштів з приводу контролю за формуванням, розподілом, перерозподілом та використанням фінансових ресурсів та рухом відповідної інформації з метою виявлення ознак сумнівності фінансових операцій, ризику використання країни, фінансової установи або її клієнта в процесах легалізації незаконних доходів, а також розроблення комплексу заходів для запобігання ЛДОЗШ;
 - “національна система фінансового моніторингу” – як структурованого та узгодженого комплексу підсистем функціонального (функції, методи, інструменти), процесно-цільового (мета, завдання, принципи), організаційного (суб'єкти, об'єкти), нормативно-правового, методичного та інформаційного забезпечення процесу контролю за рухом фінансових та інформаційних потоків в межах компетенції уповноважених органів країни з метою підтримання національного фінансового суверенітету, забезпечення гнучкості та цілісності процесу запобігання та протидії ЛДОЗШ;
- система принципів функціонування НСФМ шляхом доповнення її такими принципами, як: справедливість (недопущення проявів фінансової дискримінації), узгодженість (скоординована взаємодія між суб'єктами різних рівнів ФМ), адаптивність (швидке реагування НСФМ на зміни в економічному, соціальному та політичному розвитку країни), транспарентність (забезпечення багатостороннього обміну інформацією між суб'єктами ФМ на національному та міжнародному рівнях);
- система критеріїв типізації моделей НСФМ шляхом доповнення її наступними критеріями: ступінь довіри до ПФР з боку фінансових установ, обов'язковість повідомлень про анонімні фінансові рахунки, ступінь дотримання банківської таємниці для протидії та запобігання ЛДОЗШ. Це дозволило виокремити поряд з адміністративною, судовою, правоохоронною та

змішаною моделями НФСМ ще і ліберальну, описати їх специфічні особливості, переваги та недоліки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що пропозиції та висновки дисертанта щодо реформування НФСМ України, оцінювання ризиків використання фінансових установ у процесах ЛДОЗШ можуть бути застосовані у практичній діяльності суб'єктами державного ФМ; щодо оцінювання ділової репутації ініціатора фінансових операцій та ризиків участі клієнтів фінансових установ у процесах ЛДОЗШ – у діяльності суб'єктів первинного ФМ; щодо оцінювання ризиків використання країни в процесах ЛДОЗШ – у діяльності наднаціональних регуляторів та ПФР різних країн світу в межах їх компетенції щодо проведення ФМ.

Так, зокрема, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, враховано пропозиції дисертанта щодо поглиблення координації суб'єктів регуляторно-наглядової діяльності в межах НФСМ України та організації внутрішньої служби первинного ФМ у фінансових установах (довідка від 23.10.2012 № 7/15/4/КС/Д); Управлінням Національного банку України в Сумській області – щодо врахування впливу інформаційної прозорості банків і періодичності зміни їх керівного персоналу при дослідженні можливості використання банків Сумщини в процесах ЛДОЗШ (довідка від 10.10.2012 № 04-51/437); ПАТ Акціонерний банк “Столичний” – щодо оцінювання ділової репутації клієнтів у контексті оптимізації системи внутрішнього ФМ банку (довідка від 16.10.2012 № 431/375); Сумською обласною дирекцією НАСК “Оранта” – щодо застосування інтегрального показника оцінювання ризику участі страхувальника в процесі ЛДОЗШ через страхову компанію (довідка від 10.10.2012 № 061/19).

Результати наукового дослідження використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін “Державний фінансовий контроль”, “Державний фінансовий моніторинг”, “Фінансовий моніторинг в банку”, “Фінансовий нагляд” (акт від 19.10.2012).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження містить виключно результати власних досліджень автора. Наукові положення, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише розробки автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися й одержали позитивну оцінку на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: III Міжнародній науково-практичній конференції “Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес” (2010 р., м. Дніпропетровськ); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Розвиток економіки України в умовах глобалізації” (2010 р., м. Харків); науковій Інтернет-конференції “Економіка XXI століття: сучасні тенденції та перспективи розвитку” (2011 р., м. Ірпінь); III Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми і перспективи розвитку

обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки” (2011 р., м. Луцьк); VI Міжнародній науково-практичній конференції “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (2011 р., м. Черкаси); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Механізми формування конкурентоспроможності продукції, підприємств і територій” (2012 р., м. Хмельницький); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (2010–2012 рр., м. Суми) та ін.

Публікації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження опубліковані в 26 працях загальним обсягом 7,22 друк. арк., з яких особисто автору належать 4,98 друк. арк., у тому числі: розділи у 2 колективних монографіях, 9 статей у наукових фахових виданнях з економіки, 15 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації складає 262 сторінки, у тому числі основного тексту 192 сторінки, 31 таблиця, 29 рисунків, 6 додатків і список літератури з 230 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Теоретичні основи функціонування національної системи фінансового моніторингу**” розвинуто підходи до розуміння змісту ФМ, розглянуто концептуальні основи побудови НСФМ, доповнено систему критеріїв типізації її моделей та розроблено пропозиції щодо використання в Україні світового досвіду в сфері протидії ЛДОЗШ.

Проведений аналіз наукових поглядів вітчизняних та закордонних дослідників на сутність ФМ довів їх неузгодженість, наявність системних протиріч, що обумовлює недосконалість організаційно-правових механізмів його реалізації. Найбільш усталеним у літературі є розуміння ФМ як: 1) інституційної форми державного фінансового контролю; 2) сукупності заходів щодо протидії та запобігання ЛДОЗШ; 3) інструмента фінансового контролю; 4) інструмента системи управління фінансами на макро- та мікрорівнях. Автором доведено обмеженість цих підходів при трактуванні функціонально-змістовного навантаження ФМ та запропоновано розуміти його як систему суб’єктно-об’єктних взаємозв’язків між наднаціональними профільними організаціями, ПФР, суб’єктами державного та первинного ФМ, ініціаторами фінансових операцій та отримувачами коштів з приводу контролю за формуванням, розподілом, перерозподілом та використанням фінансових ресурсів та рухом відповідної інфраструктури з метою виявлення ознак сумнівності фінансових операцій, ризику використання країни, фінансової установи або її клієнта в процесах легалізації незаконних доходів, а також розроблення комплексу заходів для запобігання ЛДОЗШ. Такий підхід, на відміну від існуючих: 1) трактує ФМ не лише як сукупність заходів або діагностичних процедур, а більш широко, – як систему суб’єктно-об’єктних взаємозв’язків; 2) не обмежує склад учасників ФМ лише

суб'єктами державного та первинного ФМ, а враховує також і суб'єктів наднаціонального регулювання, ініціаторів фінансових операцій та отримувачів коштів; 3) передбачає одночасний контроль за рухом фінансових потоків та відповідної інформації; 4) охоплює повний цикл руху фінансових та інформаційних потоків, що супроводжують незаконні операції; 5) враховує всю сукупність заходів з виявлення, діагностики та зменшення ризиків ЛДОЗШ, тобто базується на засадах ризикорієнтованого підходу.

Систематизація напрацювань з досліджуваної проблематики довела, що НСФМ сьогодні розглядається переважно з точки зору інституційного підходу, тобто як сукупність суб'єктів державного та первинного ФМ, що акцентує увагу лише на архітектоніці НСФМ. Такий підхід не дозволяє врахувати об'єктивні закономірності функціональної, суб'єктно-об'єктної та предметно-цільової взаємодії її структурних елементів, причинно-наслідкові зв'язки та узгодженість інтересів всіх зацікавлених сторін. За пропозицією автора, НСФМ слід розуміти як структурований та узгоджений комплекс підсистем функціонального (функції, методи, інструменти), процесно-цільового (мета, завдання, принципи), організаційного (суб'єкти, об'єкти), нормативно-правового, методичного та інформаційного забезпечення процесу контролю за рухом фінансових та інформаційних потоків у межах компетенції уповноважених органів країни з метою підтримання національного фінансового суверенітету, забезпечення гнучкості та цілісності процесу запобігання та протидії ЛДОЗШ (рис. 1).

Узагальнення наукової літератури з питань функціонування НСФМ у різних країнах світу дозволяє стверджувати, що існуюча система принципів, на яких має базуватися її діяльність, є неповною. Автором обґрунтовано можливість та доцільність доповнення її наступними принципами: справедливість (недопущення проявів фінансової дискримінації), узгодженість (скоординована взаємодія між суб'єктами різних рівнів ФМ), адаптивність (швидке реагування НСФМ на зміни в економічному, соціальному та політичному розвитку країни), транспарентність (забезпечення багатостороннього обміну інформацією між суб'єктами ФМ на національному та міжнародному рівнях).

З метою врахування світового досвіду в процесі реформування НСФМ України в роботі досліджено специфіку, переваги та недоліки найбільш поширених моделей НСФМ: адміністративної (в Греції, Франції, Бельгії, Іспанії, Італії, Нідерландах та ін.), правоохоронної (в США, Німеччині, Ірландії, Великобританії та ін.), судової (в Люксембурзі, Португалії та ін.) та змішаної (в Росії, Україні та ін.), а також розширено критерії їх ідентифікації. Крім загальноприйнятих критеріїв типізації цих моделей автором запропоновано використовувати також наступні: ступінь довіри до ПФР з боку фінансових установ, обов'язковість повідомлення про анонімні фінансові рахунки, ступінь дотримання банківської таємниці для протидії та запобігання ЛДОЗШ (табл. 1).

Це дозволило поряд з існуючими виокремити додатково ще і ліберальну модель НСФМ, яка застосовується в Швейцарії, Австрії, Кіпрі та ін.

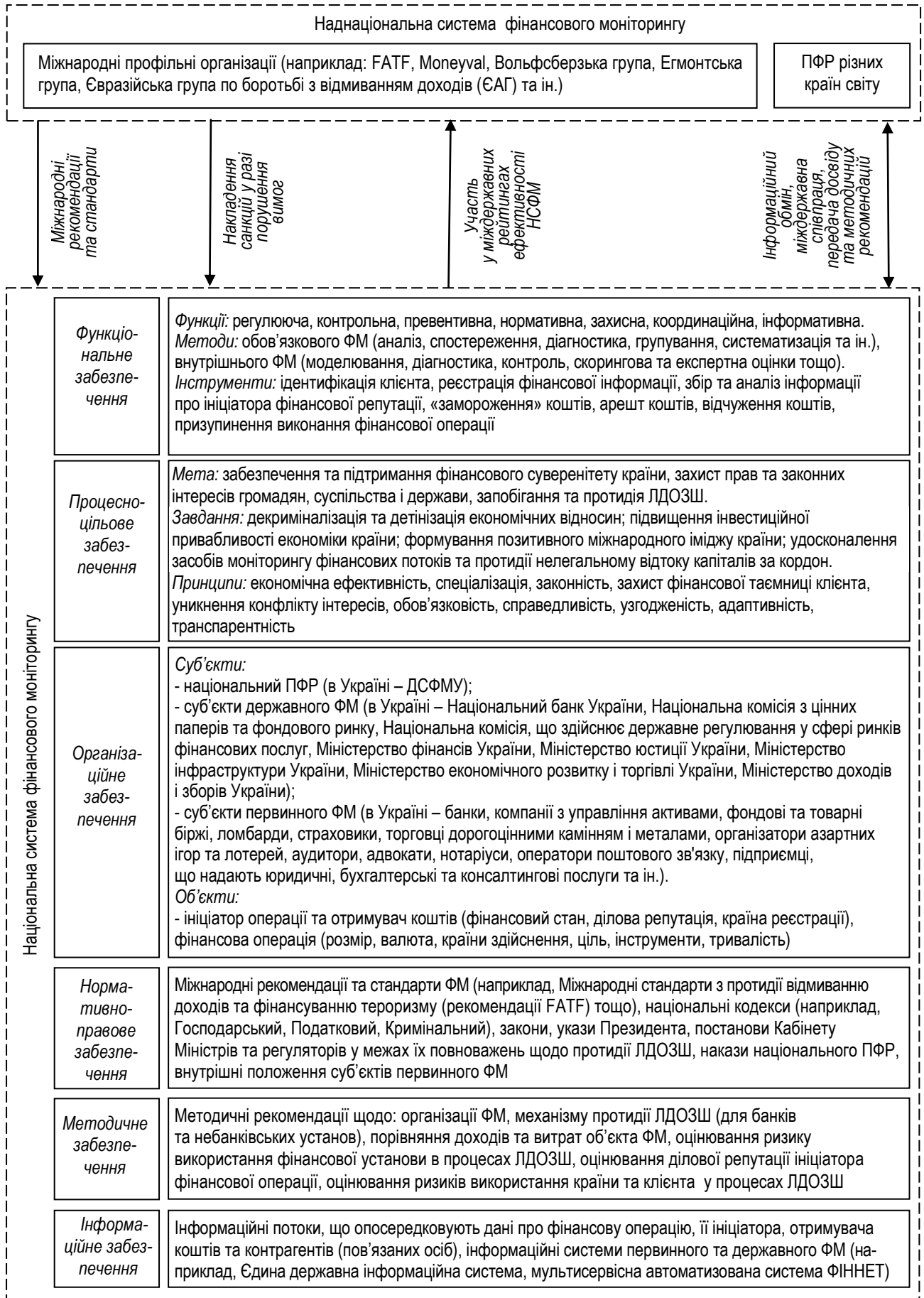

Рисунок 1 – Національна система фінансового моніторингу

Особливістю цієї моделі є спрощені процедури ідентифікації клієнтів фінансовими установами, можливість широкого використання рахунків в офшорних зонах, законодавче закріплення пріоритетності захисту прав клієнта в процесі досудового та судового супроводу справ щодо ЛДОЗШ.

Таблиця 1 – Типізація моделей НСФМ

Критерій типізації моделі	Модель				
	Адміністративна	Правоохоронна	Судова	Змішана	Ліберальна
Джерело отримання інформації ПФР	ФУ*, СФО**	ФУ*, СФО**, АІ*** та неформальні джерела	ФУ*, СФО**, АІ***	ФУ*	ФУ*
Участь ПФР у слідчих діях	передбачена	передбачена	не передбачена	не передбачена	не передбачена
Ступінь координації діяльності суб'єктів НСФМ	середній	високий	середній	середній	середній
Рівень незалежності ПФР	високий	високий	середній	середній	середній
Рівень децентралізації управління в межах НСФМ	середній	низький	високий	високий	середній
Ступінь довіри до ПФР з боку ФУ*	високий	середній	середній	низький	середній
Рівень координації діяльності суб'єктів ФМ	середній	високий	середній	низький	середній
Участь ПФР країни у профільних міжнародних організаціях	учасник	учасник	учасник	учасник, спостерігач	учасник, спостерігач
Обов'язковість повідомлення про анонімні фінансові рахунки	+	+	+	+	-
Ступінь дотримання банківської таємниці для запобігання ЛДОЗШ	низький	низький	низький	низький	високий
Ступінь активності міждержавного інформаційного обміну	високий	високий	середній	середній	середній

Примітка: ФУ* – фінансові установи, СФО** – суб'єкти фінансових операцій, АІ*** – аналітична інформація

У другому розділі “**Організаційні засади реформування національної системи фінансового моніторингу в Україні**” проведено аналіз ефективності функціонування НСФМ України, визначено специфіку відносин між її суб'єктами, розроблено пропозиції щодо підвищення рівня координації їх діяльності.

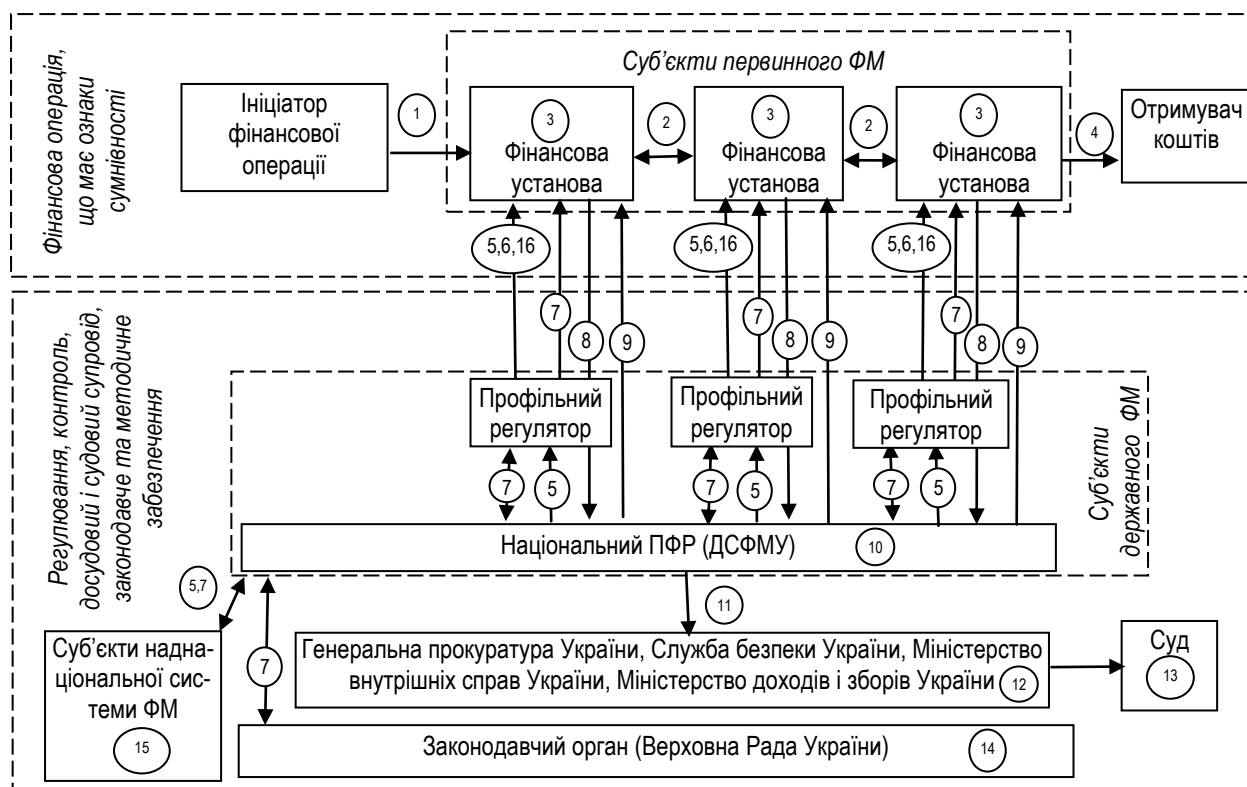
Автором здійснено аналіз ефективності функціонування НСФМ України в 2007–2012 рр., за результатами якого виявлено наступні тенденції:

- зростання ефективності досудового супроводу справ з ЛДОЗШ (обсяг арештованих активів на 1 грн. активів суб'єктів первинного ФМ зріс у 2 рази; кількість порушених кримінальних справ на 1 транзакцію зменшилася на 80 %);
- збільшення загальної результативності заходів з ФМ (обсяг вилучених активів, задіяних у процесах ЛДОЗШ, на 1 грн. активів суб'єктів первинного ФМ зріс більш ніж на 210 %);
- розширення об'єктної бази ФМ (частки сумнівних транзакцій та повідомлень, відібраних для розслідування ДСФМУ, в їх загальній кількості зменшилися майже на 25 % кожна; кількість узагальнених досьє за результатами цих повідомлень зросла на 40 %; питома вага операцій, що підпадають під внутрішній ФМ, зросла на 14 %);
- незмінність суб'єктної структури первинного ФМ (банками надавалося майже 97 % повідомлень про підозрілі фінансові операції, страховими компаніями – 2 %, іншими суб'єктами первинного ФМ – 1 %);

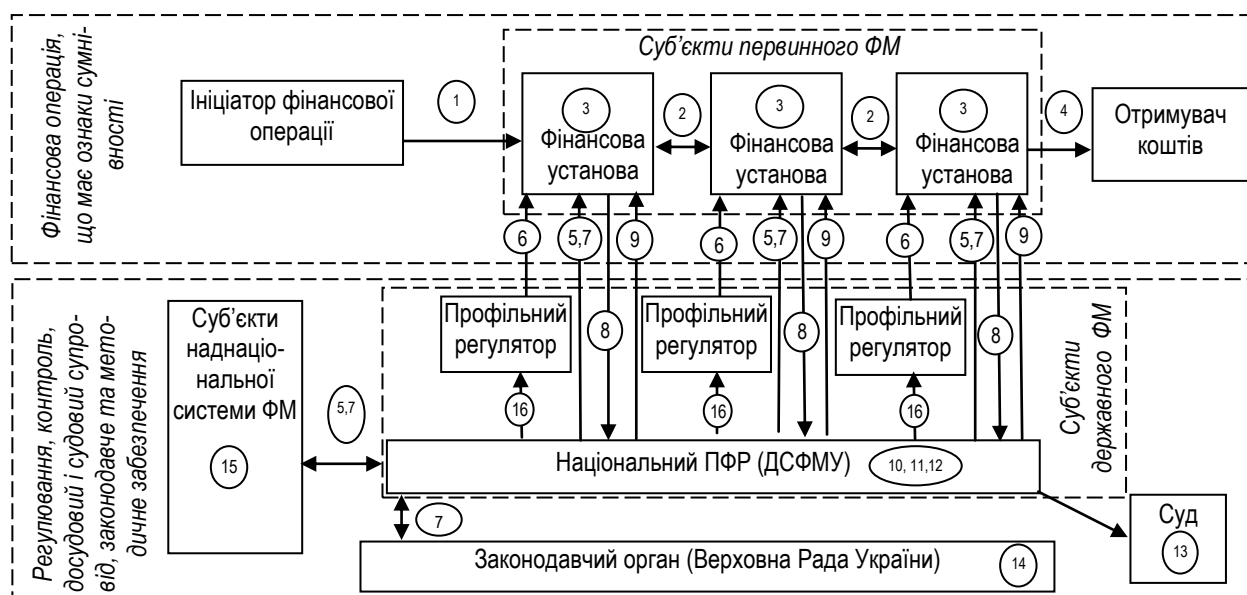
- зростання навантаження на працівників ДСФМУ (кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції, що розглядається одним працівником ДСФМУ, зросла майже на 60 %; кадровий склад ДСФМУ скоротився на 25 %);
- недостатність фінансового забезпечення ДСФМУ (обсяг бюджетних асигнувань на функціонування ДСФМУ скоротився на 20 %, причому в їх структурі майже на 30 % зросла частка витрат на оплату праці);
- покращення рівня кадрового та методичного забезпечення суб'єктів НСФМ (підвищили кваліфікацію в 4 рази більше представників різних суб'єктів державного і первинного ФМ, правоохоронних органів; кількість навчальних заходів, консультацій та листів методичного характеру для суб'єктів первинного ФМ зросла майже в 2 рази);
- покращення рівня інформаційного забезпечення та міждержавної співпраці у сфері протидії ЛДОЗШ (кількість повідомлень, що надаються в електронному вигляді, наблизилася до 100 %; кількість держав-партнерів для інформаційного обміну в цій сфері зросла майже на 25 %; кількість інформаційних запитів від ПФР інших країн зросла на 40 %, від України до уповноважених організацій інших країн – зменшилася майже на 25 %).

У той же час проведений аналіз засвідчив низький рівень ефективності судового провадження у справах з ЛДОЗШ (кількість вироків, винесених за порушеними кримінальними справами на 1 транзакцію, зросла майже на 3 %) та нескоординованість діяльності суб'єктів НСФМ України. В роботі визначено специфіку відносин: 1) між ініціатором фінансової операції, суб'єктом первинного ФМ та отримувачем коштів; 2) в межах суб'єкта первинного ФМ щодо здійснення ним внутрішнього ФМ; 3) між суб'єктами державного та первинного ФМ; 4) між різними суб'єктами державного ФМ; 5) між ДСФМУ та суб'єктами наднаціональної системи ФМ.

Автором доведено, що існуючий сьогодні в Україні механізм координації діяльності суб'єктів НСФМ (рис. 2а) має цілий ряд системних недоліків, а саме: 1) складність оперативного обміну інформацією між суб'єктами НСФМ внаслідок багаторівневості її побудови; 2) розпорошеність окремих повноважень між різними суб'єктами державного ФМ (ДСФМУ надає методично-інформаційне супроводження суб'єктам первинного ФМ та сприяє виявленню сумнівних фінансових операцій, а профільні регулятори реалізують регульовально-наглядові функції і курують процес побудови системи внутрішнього ФМ); 3) дублювання окремих функцій між суб'єктами державного ФМ (наприклад, інформація про підозрілі фінансові операції, їх ініціаторів та отримувачів коштів зберігається як ДСФМУ, так профільними регуляторами); 4) функціонування ДСФМУ виключно як інформаційного центру та відсутність у нього повноважень щодо досудового та судового супроводу справ у сфері протидії ЛДОЗШ; 5) низький рівень взаємодії між суб'єктами первинного ФМ щодо оцінювання ділової репутації ініціатора фінансової операції та отримувачів коштів; 6) недосконалість інформаційного обміну між суб'єктами НСФМ внаслідок існування як єдиної інформаційної бази ДСФМУ, так і окремих баз даних у суб'єктах державного і первинного ФМ.

а)

б)

Рисунок 2 – Логічна схема координації діяльності суб'єктів НСФМ в Україні (а – існуюча, б – пропонована):

1 – розміщення активів ініціатором фінансової операції у фінансову устанovu; 2 – зміна форми, валюти, розміру та інших характеристик активів, що мають сумнівне походження; 3 – процедури внутрішнього ФМ; 4 – передача активів кінцевому отримувачу; 5 – методичне та нормативне забезпечення, інформаційний обмін; 6 – призупинення або позбавлення ліцензії, штрафи, відсторонення відповідальних осіб від виконання посадових обов'язків; 7 – ініціювання та/або роз'яснення законодавчих змін; 8 – передача інформації про сумнівні фінансові операції та їх ініціаторів, 9 – інформаційні запити та рішення про призупинення фінансової операції; 10 – поглиблене вивчення фінансової операції та діяльності її ініціатора; 11 – передача узагальнених досьє, 12 – досудове забезпечення справ; 13 – судове забезпечення справ у сфері протидії ЛДОЗШ; 14 – розробка та/або прийняття законодавчого забезпечення; 15 – міждержавна оцінка дотримання стандартів ФМ, введення санкцій; 16 – рішення про позбавлення ліцензії

Автором розроблено пропозиції щодо реформування існуючого механізму координації діяльності суб'єктів НСФМ України (рис. 2б), які передбачають: 1) збереження у профільних регуляторів базових наглядово-регулюючих функцій та виключення з переліку їх повноважень тих, що стосуються протидії і запобігання ЛДОЗШ; 2) консолідацію завдань зі збору, обробки, аналізу, поглибленого вивчення інформації про сумнівні фінансові операції виключно в межах ДСФМУ, зокрема, шляхом розвитку єдиної інформаційної бази даних; 3) надання ДСФМУ повноважень досудового та судового супроводу справ у сфері ЛДОЗШ; 4) розширення можливостей ДСФМУ щодо проявів законодавчої ініціативи, зокрема, шляхом ініціювання змін до переліку офшорних зон на основі рекомендацій міжнародних профільних організацій та оцінювання ризику використання країни в процесах ЛДОЗШ; 5) затвердження єдиної системи оцінювання ДСФМУ ділової репутації ініціаторів фінансових операцій та отримувачів коштів. Авторські пропозиції фактично передбачають зміну моделі функціонування НСФМ в Україні зі змішаної на правоохоронну.

У третьому розділі **“Науково-методичні засади оцінювання ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом”** досліджено ризику, що виникають на кожному рівні взаємовідносин між суб'єктами НСФМ, удосконалено науково-методичні засади оцінювання ризику використання країни, фінансових установ та їх клієнтів в процесах ЛДОЗШ.

Автором здійснено декомпозицію ризиків, що виникають у процесі запобігання та протидії ЛДОЗШ, залежно від рівня взаємовідносин між суб'єктами НСФМ. Основними факторами, які впливають на ризик використання країни як бази для неконтрольованого транскордонного переміщення незаконних активів та здійснення операцій з ЛДОЗШ, автор вважає: рівень захисту банківської таємниці, інвестиційної активності, лібералізації торгівлі та руху капіталу, корупції, ВВП на душу населення; режим оподаткування, реєстрації та проведення фінансових операцій; наявність військових або соціально-політичних конфліктів, а також цілий ряд інших географічних, геополітичних та соціокультурних факторів.

Автором розроблено дворівневий підхід до оцінювання ризику використання країни в процесах ЛДОЗШ: на першому етапі на основі розрахованого інтегрального критерію виокремлюються країни, використання яких для здійснення незаконних операцій є найбільш ймовірним; на другому етапі їх перелік коригується за рівнем відношення обсягів транскордонного переміщення фінансових ресурсів до ВВП.

На першому етапі за базу дослідження прийнято методика Дж. Уолкера–Б. Унгер, яка була модифікована шляхом введення у механізм розрахунку інтегрального критерію оцінювання цього ризику двох додаткових складових, що характеризують рівень загального податкового навантаження та інвестиційної активності в країні:

$$RML = \frac{\frac{GDP_{ppp_a}}{GDP_{ppp_b}} \cdot \frac{TTR_b}{TTR_a} \cdot \left(\frac{I_a}{GDP_a} / \frac{I_b}{GDP_b}\right) \cdot (3 \cdot BS + GA + SWIFT + \left(\frac{D_a}{GDP_a} / \frac{D_b}{GDP_b}\right) - 3 \cdot CF - CR - EG + 10)}{L_b^a + 3 \cdot T_b^a + 3 \cdot CB_b^a + PD_b^a}, (1)$$

де RML – інтегральний критерій ризику використання країни у процесах ЛДОЗШ; a – індекс досліджуваної країни; b – індекс країни, що прийнята за базу порівняння (при розрахунках – Україна); GDP_{ppp} – ВВП на душу населення країни; GDP – ВВП країни; TTR – загальне податкове навантаження в країні; I – обсяг валових інвестицій у країну; BS – індикатор дотримання банківської таємниці, що встановлюється експертами Організації економічного співробітництва та розвитку в балах від 1 до 4 в міру зростання жорсткості законодавчого захисту прав клієнтів банків; GA – індикатор рівня лояльності країни до ЛДОЗШ, що встановлюється в балах від 0 до 4 експертами FATF в міру зменшення ефективності НСФМ; $SWIFT$ – бінарний індикатор того, що країна належить (1) або не належить (0) до членів системи міжнародних переказів SWIFT; CF – індикатор участі країни у військових та/або соціально-політичних конфліктах, що встановлюється експертами у балах від 0 до 4 в міру збільшення частоти участі країни у конфліктах та їх небезпеки; D – загальний обсяг депозитів у країні; CR – індикатор рівня корупції в країні, що встановлюється в балах від 0 до 5 експертами Міжнародної організації по боротьбі з корупцією та досліджень її у світі в міру збільшення загального рівня корупції; EG – бінарний індикатор того, що країна належить (1) або не належить (0) до членів Егмонтської групи; 3, 10 – константи, визначені емпіричним шляхом; L_b^a , CB_b^a – бінарний індикатор спільності (0) або відмінності (1) мовного та історико-культурного середовища країн a і b ; T_b^a – бінарний індикатор можливості (0) та неможливості (1) віднесення країн a і b до основних торгових партнерів; PD_b^a – індикатор фізичної відстані між країнами a і b , що встановлюється експертним шляхом у балах від 1 до 7 в міру збільшення фізичної відстані між ними.

Узагальнені результати оцінювання ризику використання резидентами України ряду країн світу – найбільших її торгових партнерів (табл. 2) свідчать, що найбільш привабливими для здійснення незаконних операцій можна вважати Австрію, Нідерланди, Швейцарію, Кіпр, Італію, Німеччину.

На другому етапі отримані результати коригуються, виходячи з відношення обсягів транскордонного переміщення фінансових ресурсів через ці країни до рівня їх ВВП (рис. 3). Це дає можливість виключити з переліку ризикованих країн ті, що не спеціалізуються на здійсненні міжнародних фінансових операцій. За результатами цього дослідження автор дійшов висновку, що до переліку країн, які потребують особливої уваги з боку ДСФМУ щодо можливості проведення через них операцій з ЛДОЗШ, слід включити лише Кіпр, Нідерланди та Швейцарію.

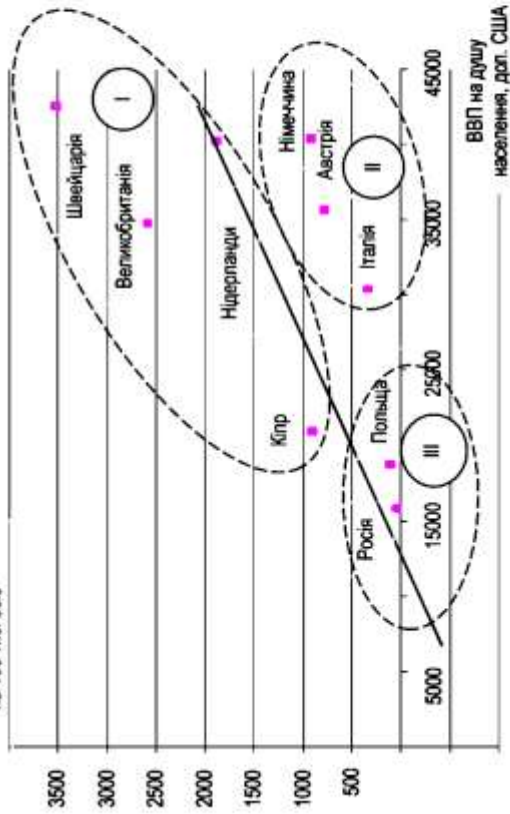
Аналогічне дослідження проведено також із метою виявлення країн, що є найбільш небезпечними для здійснення незаконних операцій резидентами Російської Федерації. Серед всіх країн-членів Євразійської групи найбільш ризикованими автором визнано Білорусь, Казахстан і Китай.

Таблиця 2 – Узагальнені результати оцінювання ризику використання країн – найбільших торгових партнерів України для здійснення операцій з ЛДОЗШ (фрагмент)

Країна	2010										RML												
	BS	GA	SWIFT	CF	C	E	$\frac{D_a - D_b}{GDP_a - GDP_b}$	$\frac{D_a}{GDP_a}$	$\frac{D_b}{GDP_b}$	$\frac{I_a - I_b}{GDP_a - GDP_b}$	$\frac{I_a}{GDP_a}$	$\frac{I_b}{GDP_b}$	L_a^a	T_b^a	CV_b^a	PD_b^a	2008			2010			
																	1*	2*	3*	1*	2*	3*	1*
Італія	2	0	1	0	4	1	1,6	4,6	0,8	1,0	1	0	0	1	19,0	18,5	10,8	22,3	17,3	21,0	20,5	15,5	16,8
Німеччина	2	0	1	0	2	1	0,6	5,3	1,3	0,9	1	0	0	1	24,3	20,0	9,8	28,3	21,0	19,5	26,8	19,5	15,5
Польща	3	1	1	0	3	1	1,0	2,8	1,3	1,1	1	0	1	1	6,9	6,1	4,5	8,1	6,4	9,0	8,1	6,4	7,3
Росія	3	3	1	3	4	1	0,8	2,4	1,2	1,0	0	0	1	1	5,5	5,0	3,7	6,0	3,8	3,7	6,0	3,8	4,3
Кіпр	2	2	1	2	2	1	5,4	3,1	2,0	1,7	1	1	0	1	5,9	7,0	6,4	6,6	7,4	37,1	6,3	6,0	16,8
Австрія	4	0	1	0	2	1	0,7	6,0	1,0	1,1	1	1	0	1	18,6	15,6	10,8	20,1	16,1	25,0	19,6	15,6	19,9
Великобританія	2	0	1	3	2	1	7,8	5,2	1,6	0,8	1	1	0	1	6,8	10,3	3,6	7,5	10,0	6,3	7,1	8,3	5,0
Нідерланди	2	0	1	0	1	1	3,0	6,0	1,5	1,0	1	1	0	1	14,1	12,6	6,9	16,1	13,9	16,4	15,8	13,5	12,6
Швейцарія	3	0	1	0	1	1	3,7	6,4	1,9	1,0	1	1	0	1	17,0	15,8	9,1	19,5	17,4	22,1	19,1	17,3	15,6

Примітка: 1* – розраховано автором за методикою Д. Уолкера, 2* – розраховано автором за методикою Б. Угера, 3* – розраховано автором на основі розробленої моделі (1)

Кількість SWIFT-повідомлень на 100 тис. осіб

I – група країн з високим рівнем ВВП та кількості SWIFT-повідомлень на душу населення, що вказує на спеціалізацію цих країн на наданні міжнародних фінансових послуг. З урахуванням високого рівня лояльності законодавчої бази з питань ФМ у цих країнах та існування переваг у міжнародній податковій конкуренції ці країни вважаються автором дуже привабливими для здійснення операцій ЛДОЗШ

II – група країн з високим рівнем ВВП на душу населення та низьким рівнем транскордонного переміщення фінансових ресурсів. НСФМ у цих країнах є доволі ефективними, тому вони не вважаються автором привабливими для здійснення операцій ЛДОЗШ

III – група країн з низьким рівнем ВВП та кількості SWIFT-повідомлень на душу населення, що з урахуванням високого загального рівня податкового навантаження обумовлює високий рівень відтоку незаконно отриманих коштів з цих країн за кордон

Рисунок 3 – Результати групування країн світу – найбільших торгових партнерів України за рівнем відношення обсягів транскордонного переміщення фінансових ресурсів до ВВП у 2010 р.

Здійснена у роботі декомпозиція ризиків використання фінансових установ – суб’єктів первинного ФМ у процесах ЛДОЗШ на різних рівнях узагальнення дозволяє стверджувати, що найбільш загрозливими є ризики ділової репутації, компетентності або навмисних дій персоналу, топ-менеджменту та засновників, а також ризики інформаційної прозорості (щодо структури власності, складу та діяльності апарату управління, фінансової та операційної звітності). Автором виявлено специфіку цих ризиків та розроблено пропозиції щодо їх зменшення.

Для комплексного оцінювання ділової репутації ініціатора фінансових операцій у контексті ризику його участі у процесах ЛДОЗШ розроблено модель (рис. 4), яка передбачає можливість виокремлення трьох рівнів ділової репутації на основі розрахунку інтегрального показника, що узагальнює десять релевантних факторів. Ця модель дозволяє визначити необхідну періодичність проведення переоцінки для кожного з рівнів ділової репутації та ступінь глибини перевірок.

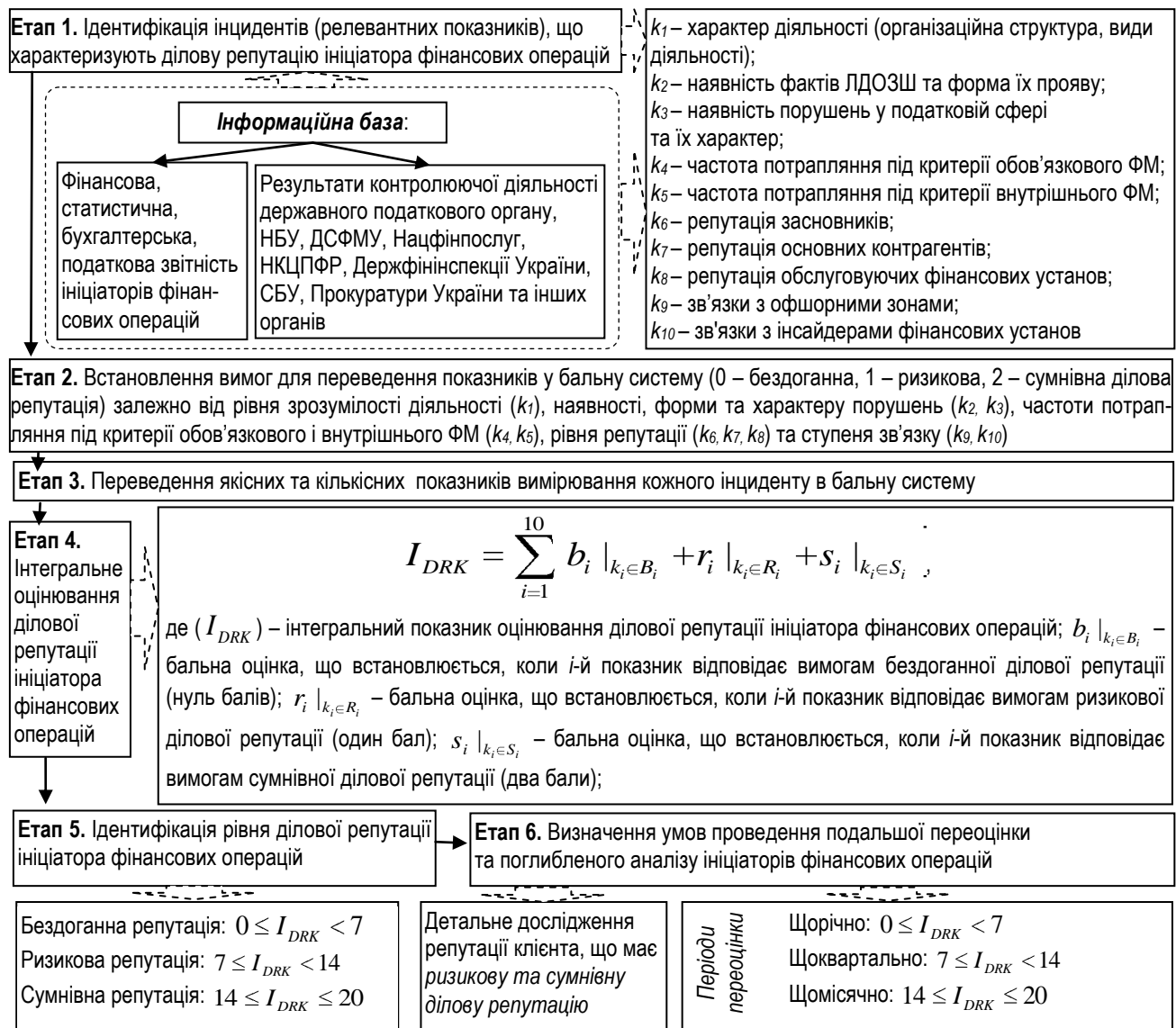

Рисунок 4 – Модель оцінювання ділової репутації ініціатора фінансових операцій у контексті ризику його участі у процесах ЛДОЗШ

Практичні розрахунки за цією моделлю, здійснені для найбільших підприємств Сумщини, дозволили виокремити ряд з них, ділова репутація яких є сумнівною та ризиковою.

Для підвищення ефективності внутрішнього ФМ у страхових компаніях розроблено економетричну модель оцінювання ризику використання страхової компанії її клієнтами з метою ЛДОЗШ, яка поєднує регресійний аналіз та скорингову оцінку кількісних і якісних індикаторів ризику страхувальника:

$$\begin{cases} \ln(p/(1-p)) = a_0 + a_1K_1 + a_2K_2 + a_3K_3 + a_4K_4 \\ K_{i,i=1+4} = K_e - FR_i \cdot R_i \end{cases}, \quad (2)$$

де p – імовірність виникнення ризику використання страхової компанії її клієнтами з метою ЛДОЗШ; a_0, a_1, a_2, a_3, a_4 – параметри регресійного рівняння, що розраховуються методом найменших квадратів; $K_{i,i=1+4}$ – відповідно кількісні оцінки ризику участі страхувальника в процесах ЛДОЗШ залежно від ділової репутації, відповідності параметрів страхової угоди профілю та масштабам його діяльності, часового лагу між укладенням страхової угоди та виплатами по ній; K_e – еталонне значення кількісної оцінки ризику участі страхувальника в процесах ЛДОЗШ, яке в даному дослідженні набуває значення 300; $R_{i,i=1+3}$ – ризик проведення операції з ЛДОЗШ страхувальником, що визначається страховиком експертним шляхом за відповідними критеріями в балах від 1 до 3 в міру його зростання відповідно до внутрішніх положень проведення ФМ у страхових компаніях та нормативно затверджених критеріїв ризику ЛДОЗШ; $FR_{i,i=1+4}$ – кількісна оцінка відхилення відповідних параметрів досліджуваного клієнта страхової компанії від еталонного (з бездоганною діловою репутацією), що вимірюється в балах від 0 до 100 в міру збільшення відхилення.

Ця модель дозволяє виділити ініціаторів фінансових операцій зі статусом “підозрілий страхувальник”, які повинні більш поглиблено вивчатися службами внутрішнього ФМ страхових компаній.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладної задачі щодо реформування національної системи фінансового моніторингу для зменшення ризиків використання країни, фінансових установ та їх клієнтів в процесах ЛДОЗШ. За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Фінансовий моніторинг слід розуміти не лише як сукупність дій, а через призму суб'єктно-об'єктних взаємовідносин між учасниками фінансових операцій, суб'єктами державного та первинного ФМ, національними та наднаціональними регуляторами з приводу контролю за формуванням, розподілом, перерозподілом та використанням фінансових ресурсів та рухом відповідної інформації.

2. НСФМ необхідно розглядати не лише з позиції інституційного підходу, а як структурований та узгоджений комплекс підсистем функціонального, процесно-цільового, організаційного, нормативно-правового, методичного та інформаційного забезпечення процесу контролю за рухом фінансових та інформаційних потоків.

3. Система принципів функціонування НСФМ має бути доповнена такими принципами, як: справедливість, узгодженість, адаптивність, транспарентність.

4. При класифікації моделей НСФМ слід враховувати такі критерії, як: ступінь довіри до ПФР з боку фінансових установ, обов'язковість повідомлення про анонімні фінансові рахунки, ступінь дотримання банківської таємниці для протидії та запобігання ЛДОЗШ. Це дозволяє виділяти не тільки адміністративну, судову, правоохоронну та змішану моделі НСФМ, а ще й ліберальну, яка набула поширення у Швейцарії, Австрії, Кіпрі.

5. НСФМ України на сьогодні функціонує достатньо ефективно, про що свідчить збільшення загальної результативності заходів ФМ, розширення його об'єктної бази, покращення рівня кадрового, методичного та інформаційного забезпечення суб'єктів НСФМ, а також міждержавної співпраці у цій сфері, зростання ефективності досудового супроводу справ з ЛДОЗШ. В той же час фінансове забезпечення ДСФМУ є недостатнім, зростає навантаження на її працівників, судове провадження у справах з ЛДОЗШ здійснюється неефективно.

6. Рівень координації діяльності суб'єктів НСФМ України на сьогодні є недостатнім, що обумовлює необхідність коригування низки функцій ДСФМУ, зокрема, шляхом консолідації в цій державній установі всіх повноважень щодо збору, обробки, аналізу, поглибленого вивчення інформації про сумнівні фінансові операції, досудового супроводу та судового провадження у справах з ЛДОЗШ, що фактично призведе до переходу України від змішаної моделі НСФМ до правоохоронної.

7. При оцінюванні ризику використання країни в процесах ЛДОЗШ слід враховувати загальне податкове навантаження та інвестиційну активність у країні. Здійснені практичні розрахунки вказали на найбільшу привабливість Кіпру, Нідерландів та Швейцарії для резидентів України в процесі проведення операцій з ЛДОЗШ.

8. Розроблена модель оцінювання ділової репутації ініціатора фінансових операцій у контексті ризику його участі у процесах ЛДОЗШ дозволила виявити серед найбільших підприємств Сумщини тих, що мають ризикову та сумнівну ділову репутацію, розробити для них пропозиції щодо періодичності перевірок та поглибленого вивчення їх діяльності ДСФМУ.

9. Економетрична модель оцінювання ризику використання страховика його клієнтами з метою ЛДОЗШ, що базується на поєднанні регресійного аналізу та скорингових оцінок кількісних і якісних індикаторів ризику страхувальника, дозволяє виокремлювати підозрілого страхувальника за чотирма критеріями: ділова репутація, відповідність параметрів страхової угоди профілю та масштабам його діяльності, часовий лаг між укладанням угоди та виплатою відшкодування по ній.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Куришко О. О. Рейтинги регіонів України за рівнем концентрації кредитних ризиків (на прикладі АТ “ОТР Bank”) / О. О. Куришко, О. Б. Афанасьєва, К. М. Д’яконов // Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – С. 328–340 (0,64 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено індикатори приналежності регіону до групи проблемних, що мають високий рівень концентрації простроченої заборгованості (0,21 друк. арк.).*
2. Куришко О. О. Ризики в системі протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / О. О. Куришко, В. Н. Гланц, Т. О. Пожар // Управління ризиками банків [Текст] : монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 82–91 (0,57 друк. арк.). *Особистий внесок: виокремлено групи банківських ризиків при оцінці клієнта як можливого учасника процесу ЛДОЗШ (0,19 друк. арк.).*

Публікації у наукових фахових виданнях

3. Куришко О. О. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу в Україні / О. О. Куришко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1 (127). – С. 267–275 (0,65 друк. арк.).
4. Куришко О. О. Удосконалення методики оцінки привабливості фінансової системи для легалізації доходів / О. О. Куришко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 12. – С. 294–298 (0,46 друк. арк.).
5. Куришко О. О. Методика оцінки ділової репутації ініціатора фінансової операції на основі ризикорієнтованого підходу / О. О. Куришко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2012. – Вип. 11. – Частина 1. – С. 384–388 (0,43 друк. арк.).
6. Куришко О. О. Моделі координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу в світі [Електронний ресурс] / О. О. Куришко // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 1 (5). – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2011_1/11koomvs.pdf. (0,37 друк. арк.).
7. Куришко О. О. Реалізація фінансового моніторингу як засобу регулювання фінансового ринку / О. О. Куришко // Економічні науки. Серія “Облік і фінанси”. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 8 (29). – Ч. 3. – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З. В. – Луцьк, 2011. – С. 194–200 (0,39 друк. арк.).
8. Леонов С. В. Побудова системи внутрішнього фінансового моніторингу в фінансово-кредитних установах небанківського типу / С. В. Леонов, О. О. Куришко // Бізнес-Навігатор. – 2011. – № 4 (25). – С. 119–123

(0,32 друк. арк.). *Особистий внесок: сформовано пропозиції щодо усунення недоліків організації внутрішнього ФМ в фінансово-кредитних установах небанківського типу (0,16 друк. арк.).*

9. Леонов С. В. Державна політика в сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / С. В. Леонов, О. О. Куришко // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 8. – С. 16–19 (0,40 друк. арк.). *Особистий внесок: виділено пріоритетні напрямки розвитку НСФМ країни (0,20 друк. арк.).*
10. Леонов С. В. Напрямки врахування досвіду FINTRAC при удосконаленні системи фінансового моніторингу в Україні / С. В. Леонов, О. О. Куришко // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 10. – С. 27–31 (0,50 друк. арк.). *Особистий внесок: узагальнено світовий досвід протидії легалізації незаконних доходів та обґрунтовано можливості його застосування в Україні (0,25 друк. арк.).*
11. Леонов С. В. Ризики в системі “банк-клієнт” при здійсненні фінансового моніторингу / С. В. Леонов, О. О. Куришко // Вісник Сумського державного університету. – (Серія “Економіка”). – 2010 р. – № 1. – Том. 2. – С. 173–181 (0,63 друк. арк.). *Особистий внесок: здійснено класифікацію ризиків діяльності банків як суб’єктів первинного ФМ (0,31 друк. арк.).*

Публікації у збірниках матеріалів конференцій

12. Куришко О. О. Оцінка ділової репутації ініціатора фінансової операції в процесі проведення фінансового моніторингу / О. О. Куришко // Наукові засади економічного зростання країни: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, проведеної на базі Хмельницького економічного університету, м. Хмельницький 20–21 вересня 2012 р. – Тернопіль : Крок, 2012. – С. 145–148 (0,13 друк. арк.).
13. Куришко О. О. Вплив електронних коштів на організацію фінансового моніторингу в Україні / О. О. Куришко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8–9 листопада 2012 р.) – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – Т. 1. – С. 121 (0,07 друк. арк.).
14. Куришко О. О. Інституційне забезпечення розвитку системи фінансового моніторингу в Україні / О. О. Куришко // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 20–21 жовтня 2011 р. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. – С. 179–181 (0,10 друк. арк.).
15. Куришко О. О. Удосконалення координації діяльності суб’єктів фінансового моніторингу в банківському секторі України / О. О. Куришко // Управління розвитком : збірник наукових робіт за результатами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих вчених та студентів “Розвиток економіки України в умовах глобалізації” 18 березня 2011 р. – Харків: Харківський національний економічний університет, 2011. – № 5 (102). – С. 19–21 (0,18 друк. арк.).

16. Куришко О. О. Показники діяльності суб'єктів фінансового моніторингу / О. О. Куришко // Матеріали наукової Інтернет-конференції “Економіка ХХІ століття: сучасні тенденції та перспективи розвитку” (м. Ірпінь, 20 грудня 2011 р.) / Національний університет Державної податкової служби України. – Ірпінь. – 2011. – С. 185–187 (0,10 друк. арк.).
17. Куришко О. О. Problems of counteraction of legalization of incomes in the nonbank sector / О. О. Куришко // Матеріали науково-практичної конференції “Сучасні проблеми економіки”. – К. : НАУ, 2010. – С. 53–54 (0,06 друк. арк.).
18. Куришко О. О. Система фінансового моніторингу в Україні / О. О. Куришко // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремих бізнес : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 жовт. 2010 р.: В 3 т. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2010 – Т. 1.: Сучасні аспекти реалізації інвестиційних програм. – С. 69–72 (0,20 друк. арк.).
19. Куришко О. О. Ризик персоналу при організації внутрішнього фінансового моніторингу / О. О. Куришко // Materiály VI mezinárodní vědecko – praktická konference “Nastolení moderní vědy – 2010”. – Díl. 1. Ekonomické vědy : Praha. Publishing House “Education and Science” s.r.o. – С. 49–51 (0,14 друк. арк.).
20. Куришко О. О. Проблеми узгодженості в діяльності суб'єктів фінансового моніторингу в Україні / О. О. Куришко // Матеріали за 6-а Международна научна практична конференція, “Бъдещи изследвания”. – 2010. – Т. 1. Икономики. – София : “Бял ГРАД-БГ” ООД. – С. 24–26 (0,17 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Куришко О. О. Національна система фінансового моніторингу в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2013.

У дисертаційній роботі розвинуто категоріально-понятійний апарат дослідження ФМ, досліджено концептуальні основи формування НСФМ, розвинуто критерії ідентифікації моделей її побудови, оцінено ефективність її функціонування в Україні; виявлено специфіку відносин між суб'єктами НСФМ України на різних рівнях і розроблено пропозиції щодо підвищення рівня координації їх діяльності; удосконалено наукові засади оцінювання ризику використання країни в процесах ЛДОЗШ, здійснено практичні розрахунки для України; удосконалено підхід до оцінювання ділової репутації ініціатора фінансової операції, розроблено економетричну модель оцінювання ризику участі страхувальника в процесах ЛДОЗШ через страхову компанію.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, національна система фінансового моніторингу, фінансова операція, ризик, ініціатор фінансової операції, ділова репутація.

АННОТАЦИЯ

Куришко А. А. Национальная система финансового мониторинга в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2013.

В работе получили дальнейшее развитие понятия “финансовый мониторинг” и “национальная система финансового мониторинга” (НСФМ), обоснована необходимость совершенствования системы принципов функционирования НСФМ путем дополнения ее принципами: оценки оптимальности рисков субъектов ФМ, избегания конфликта их интересов, обязательности, предотвращения проявлений финансового дискриминации, компетенции, единого подхода, доступности, взаимности.

Расширена система критериев идентификации моделей НСФМ путем дополнения ее таким критериями, как: степень доверия к подразделению финансовой разведки со стороны финансовых учреждений, обязательность сообщения об анонимных финансовых счетах, степень соблюдения банковской тайны для противодействия и предотвращения легализации доходов, полученных преступным путем. Это позволило более обоснованно подойти к разделению административной, судебной, правоохранительной и смешанной моделей НСФМ, выделить либеральную модель.

Автором усовершенствованы концептуальные основы построения НСФМ Украины путем разработки предложений по повышению уровня координации ее субъектов на пяти уровнях обобщения, а также существенной корректировки функций, полномочий Государственной службы финансового мониторинга Украины и пересмотра ее места в системе взаимоотношений с другими субъектами. Это позволило обосновать необходимость и механизм перехода от смешанной к правоохранительной модели функционирования НСФМ Украины.

Разработаны предложения по совершенствованию научно-методического подхода к оценке риска использования страны в процессах отмывания преступных доходов, что в отличие от существующих, учитывает уровень общей налоговой нагрузки и инвестиционной активности в стране, а также позволило сформировать перечень стран, использование которых резидентами Украины как базы для осуществления незаконных операций является наиболее вероятным.

Усовершенствованы научно-методические основы оценивания динамической деловой репутации инициатора финансовой операции на основе учета качественных и количественных показателей деловой репутации его учредителей, менеджмента, контрагентов и других связанных лиц.

Автором разработана эконометрическая модель соответствия операций клиента страховой компании его деловой репутации, профилю и масштабам его деятельности, временному лагу между подписанием договора и выплатой

возмещения по нему, что позволяет оценивать риски использования его в процессах легализации незаконных доходов.

Ключевые слова: финансовый мониторинг, легализация доходов, полученных преступным путем, национальная система финансового мониторинга, финансовая операция, риск, инициатор финансовой операции, деловая репутация.

SUMMARY

O. Kuryshko. The national system of financial monitoring in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Institute “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2013.

The dissertation develops the categorical-conceptual apparatus of study of financial monitoring, investigates the conceptual basis of formation of the national system of financial monitoring, develops the criteria for identifying models of its construction, estimates the efficiency of its operating in Ukraine; it discovers the specific relationship between the subjects of the national system of financial monitoring of Ukraine for various levels and develops the proposals for improving the level of coordination of their activities; it improves the scientific basis for risk assessment of using country in the process of legalization of income obtained by criminal way, makes practical calculations for Ukraine; it improves the approach to the evaluation of goodwill of initiator of financial transaction, develops an econometric model for risk assessment participation of insurer in the process of legalization of income obtained by criminal way through the insurance company.

Key words: financial monitoring, legalization of income obtained by criminal way, national system of financial monitoring, financial transaction, risk, initiator of financial transaction, goodwill.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
С. В. Леонов

Підписано до друку 20.02.2013.
Формат 60х90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008